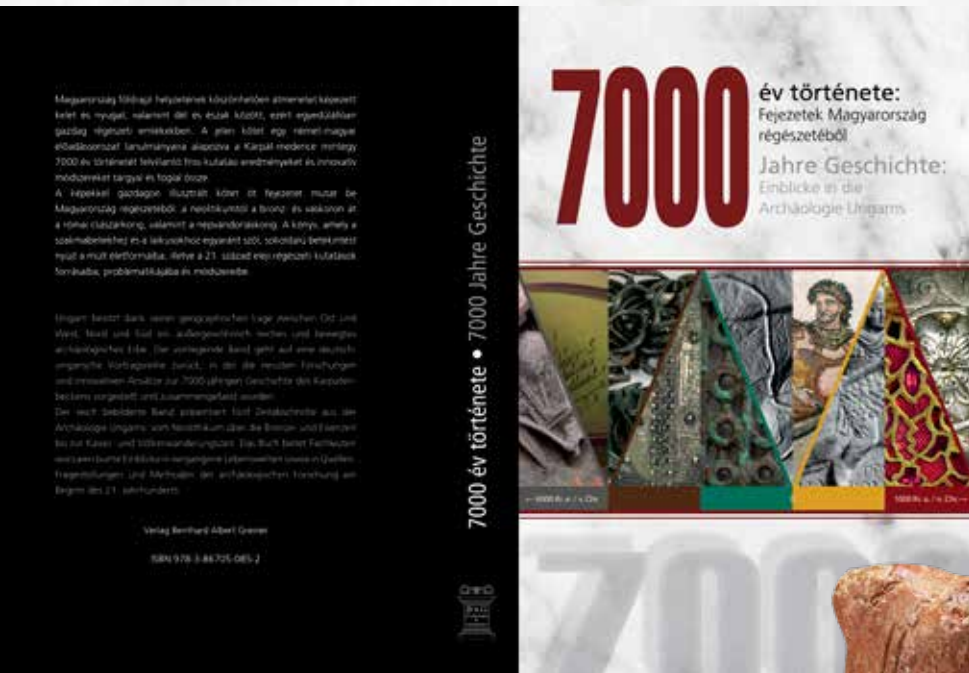

Straub Péter

7000 év egyetlen kötetben

7000 év története: Fejezetek Magyarország régészetéből. – 7000 Jahre Geschichte: Einblicke in die Archäologie Ungarns. Szerk./Hrsg.: Heinrich-Tamáska Orsolya – Winger Daniel. Verlag Bernhard Albert Greiner, Remshalden 2018, 282 oldal.

72

A kötet az egyes korszakokat kronológiai sorrendben tárgyalja. Számba veszi az időszakról szóló ismereteinket, hivatkozva a legszükségesebb tudományos munkákra is. Szinte mindegyik korszakról kapunk egy-egy összefoglaló tanulmányt, melyben a régészet mellett az eseménytörténet is megjelenik szemléletes kronológiai táblázatokkal és áttekintő térképekkel kiegészülve. Minden egyes korszak esetében kiemelték egy-egy emblemikus tárgyat is, melyről színes leírást adnak a szerzők, teljes oldalas képek kíséretében.

A könyv borítója

Aktuális könyvismertetésem tárgya egy különleges kiadvány. A két éve napvilágot látott tanulmánykötet mind tartalmában, mind küllemében büszkeséggel tölt el, hiszen hazánk régészeti eredményeinek legújabb összefoglalását tartalmazza. A kötet megszületését a 2014–2015-ben a berlini Freie Universität Régészeti Intézetében tartott előadás-sorozat inspirálta. Itt a magyar régészet neves, nemzetközileg is elismert kutatói tartottak összefoglalókat a legújabb ásatási és kutatási eredményeikről. E régészek nagyszerűen reprezentálták hazánk évezredekken át kiemelkedő szerepét a Közép-Duna vidékének régészetében, rámutatva a szerteágazó, de igazából soha meg nem szűnő kapcsolatokra, a migrációk sorozatára, valamint a magyarországi kutatások európai jelentőségére.

Szentgyörgyvölgyi neolitikus szarvasmarha szobor

Majd egy-egy kiemelkedő lelőhelyről vagy leletegyüttesről, esetleg egy-egy kurrens régészeti problémáról írt tanulmány következik mindig az adott korszakhoz kapcsolódóan.

Terjedelmi okokból természetesen nem kerülhetett sor minden egyes régészeti időszak, kultúra, illetve nép bemutatására. Egyes korszakok kényszerűségből ki is maradtak, melyek közül magam leginkább a Karoling-kori Pannonia ismertetését hiányolom. Az összefűzött előadások mégis releváns betekintést nyújtanak Magyarország régészeti kutatásának jelenlegi

helyzetébe. A kötet lényegében hat nagyobb egységben tárgyalja az elmúlt hét évezred kutatási eredményeit, melyek számos esetben kötődnek Németországhoz is, hiszen a Duna évszázadokon át teremtette meg e régiók között a közvetlen kapcsolatot.

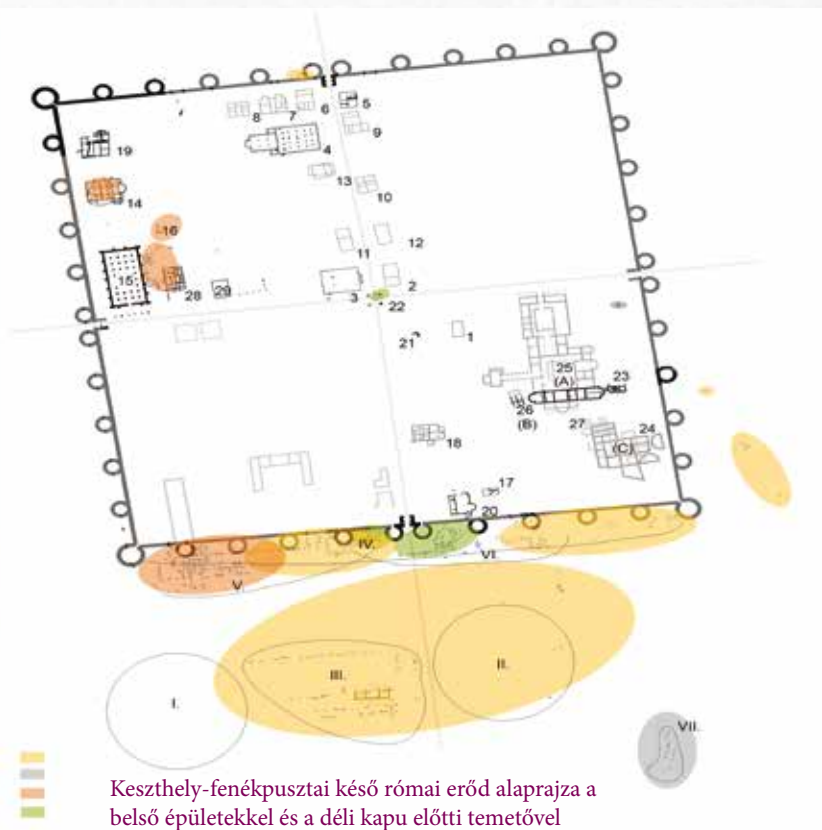
Jómagam, helyszűke miatt csak a kötet igen rövid, ámde érthetően szubjektív bemutatására, illetve jelzésszerű kiemelésekre szorítkozhattam.

A bevezetőt követően a szerkesztők egy nagyszerű, jól felépített és könnyen érthető összefoglalót írtak napjaink legnépszerűbb és legeredményesebb természettudományos vizsgálatairól. Ezek többnyire egy-egy lelőhely, illetve lelet eredetének, korának, kiterjedésének stb. meghatározására szolgálnak. E vizsgálatok többsége a laikus nagyközönség számára sem ismeretlen. A szerzők részletesen tárgyalják a roncsolásmentes lelőhely-felderítések módjait, bemutatva azok működésének elvei mellett előnyeiket és hátrányaikat is.

Kora vaskori ház szövöszékének maradványai (Győr-Ménfőcsanak)

Az itt olvasható kutatási módok a légifotózástól egészen a talajfúrásig olyan eljárások, melyeket a nagyberuházások során a rendszerváltás óta már Magyarországon is alkalmazhatunk. Gyakori jelenség, hogy az előzetes te-

Keszthely-fenekpusztai késő római erőd alaprajza a belső épületekkel és a déli kapu előtti temetővel

Aranyflitterek lehetséges rekonstrukciója diadémisként (Regöly, 5. század első harmada)

repbejáráskor egy adott területen szinte semmiféle nyoma sem látható az egykori megtelepedésnek, a gépi humuszolást követően mégis rendkívüli objektumsűrűséggel találkozunk, amire kitűnő példát és magyarázatot olvashatunk a szőládi langobard temető esetében. Mindez arra figyelmeztet bennünket, hogy a legmodernebb technikák sem helyettesíthetik a régészeti feltárást. Nem hagyhatom szó nélkül a környezet, illetve tájrégészet kapcsán a Kárpát-medence topográfiájáról és klímájáról, valamint a Balaton évezredek vízál-lás-változásairól írt remek összefoglalót sem. A jelen magazin címét is idézve lassan határtalanok lesznek azok a lehetőségek, amelyek segítségével egyre több kérdésre tudunk majd választ adni.

A módszertani bevezetést követően a könyv első nagyobb egysége az újkőkort fedi le. Bánffy Eszter tanulmányában cáfolja, hogy az úgynevezett neolit forradalom térségünkben gyors, alapvető és univerzális átalakulást jelentett volna. A neolitizáció folyamatában nem az őshonos halász-vadász népesség, hanem az úgy-

Gránátkő berakásos aranyveretek a kunbábonyi kagáni sírból

Bizánci aranycsat a kunbábonyi kagáni sírból

nevezett Starčevo-kultúrával beköltöző földművelő közösségek játszottak döntő szerepet. Majd kialakulnak Közép-Európa első földműves csoportjai, amelyeket az úgynevezett vonaldíszes kerámia kultúrája névvel illetünk. Míg a részletesebben is bemutatott – a korai neolitikumra korhatározható – alsónyéki lelőhely a Starčevo-kultúrához sorolható, addig a Szentgyörgyvölgyön feltárt az újkőkori egyik későbbi települése. A neolitikumot záró esettanulmány Közép-Európa legrégebbi monumentális építményeiről, a körárkokról szól. Többet az elmúlt évtizedben az M7-es autópálya nyomvonalában sikerült megásni. Hazánkban különösen a lengye-li műveltség időszakában elsősorban ott sokasodnak meg ezek az őskori földművek, ahol a kései neolit civilizáció vonaldíszes alapokon alakult ki. A körárkok falusi közösségekhez kapcsolódnak, de azok lakott részétől elkülönülnek. Belsejükben, néhány esettől eltekintve nincsenek településre utaló nyomok. Az adott tanulmányt jegyző szerző, P. Barna Judit véleménye szerint nem lehet csupán egyetlen, jól meghatározható

funkciójukat elfogadni. A legtöbb kutató e körárcok által közrezárt területek szakrális és gyülekezési helyként való meghatározásával ért egyet. Az égiekkel való kapcsolat-felvételre törekvés valóban felismerhető e körárcok nap-hoz történő tájolásában is.

A második nagyobb fejezetben a bronzkor, a harmadikban a vaskor örökségét villantja fel előbb három (P. Fischl Klára, Ilon Gábor, Müller Róbert), majd öt szerző (Đurković Éva, Gáti Csilla, Jerem Erzsébet, Molnár Attila, Tankó Károly). Mindannyian elsősorban a

Ékkőberakásos,
arany övtartozékok
a kunbányai
kagáni sírból

Honfoglalás kori tarsoly
veretszj veretekkel és
csatokkal (Karos-Eper-
jesszőg, II/29. sír)

két korszak települési rendszerére, hangsúlyosan azok központjaira, kiemelkedő leleteire tértek ki. A kora bronzkortól a késő bronzkorig a Dél-borsodi-síkságtól a Zala megyei Várkölyig tehetünk időutazást, majd Sopron-Várhelytől a Pécs-Jakabhegyig terjedő lelőhelyek révén kapunk betekintést a vaskor első felének Kárpát-medencéjébe. Közben az évtizedek óta ismert központok mellett kisebb, de annál jelentősebb helyszínek (Bezi, Ménfőcsanak) új sírmezőit és falusias településeit is megismerhetjük. A korszak lezárását a kultúrákat bemutató világos összegzés adja.

A római korszakot két területi egységben tárgyalja a kötet: a provinciák és a barbárok lakta területek történetéről, a romanizációról, a városiasodásról, a háborúkról, a barbárok és a rómaiak közti kapcsolatrendszeréről kapunk akkurátus betekintést Borhy Lászlótól és Kulcsár Valériától. Különösen izgalmas a szármataék anyagi kultúrájának, szokásainak, régészeti anyagának ismertetése a legújabb nagy felületű feltárások tükrében. A markomann háborúk okozta változások megfigyelése mind a provinciákban, mind a Barbarikumban különös érdeklődésre tarthat számot, különösképp a szármataék életmódváltása vagy a rómaiakhoz fűződő viszonyuk átalakulása. A római építészeti emlékek és kifejezetten azok mozaikjai, freskói látványos és hálás téma a magas művészetek bemutatására, jól illusztrálva egyúttal az antik luxus életmód megjelenését is Pannoniában. A korszakból kiemelt két emblemikus tárgy szépsége és ritkasága okán Szabó Ádám leírásai

A nagyszentmiklósi kincs egyes darbjainak és motívumainak ábrázolása egy 19. századi litográfián

még érdekesebbé teszik az amúgy is kiválóan megválasztott példákat. A két esettanulmányt Gulyás Gyöngyi és Heinrich-Tamáska Orsolya jegyzi. Egyrészt a szarmata leletanyag legszembetűnőbb tárgycsoportjának, a gyöngyöknek a viseletben elfoglalt helyéről olvashatunk, másrészt a római továbbélés kérdésköre kapcsán a Keszthely mellett található fenékpusztai római belső erőd 4–9. századi történetéről, valamint régészeti kutatásainak összegzéséről.

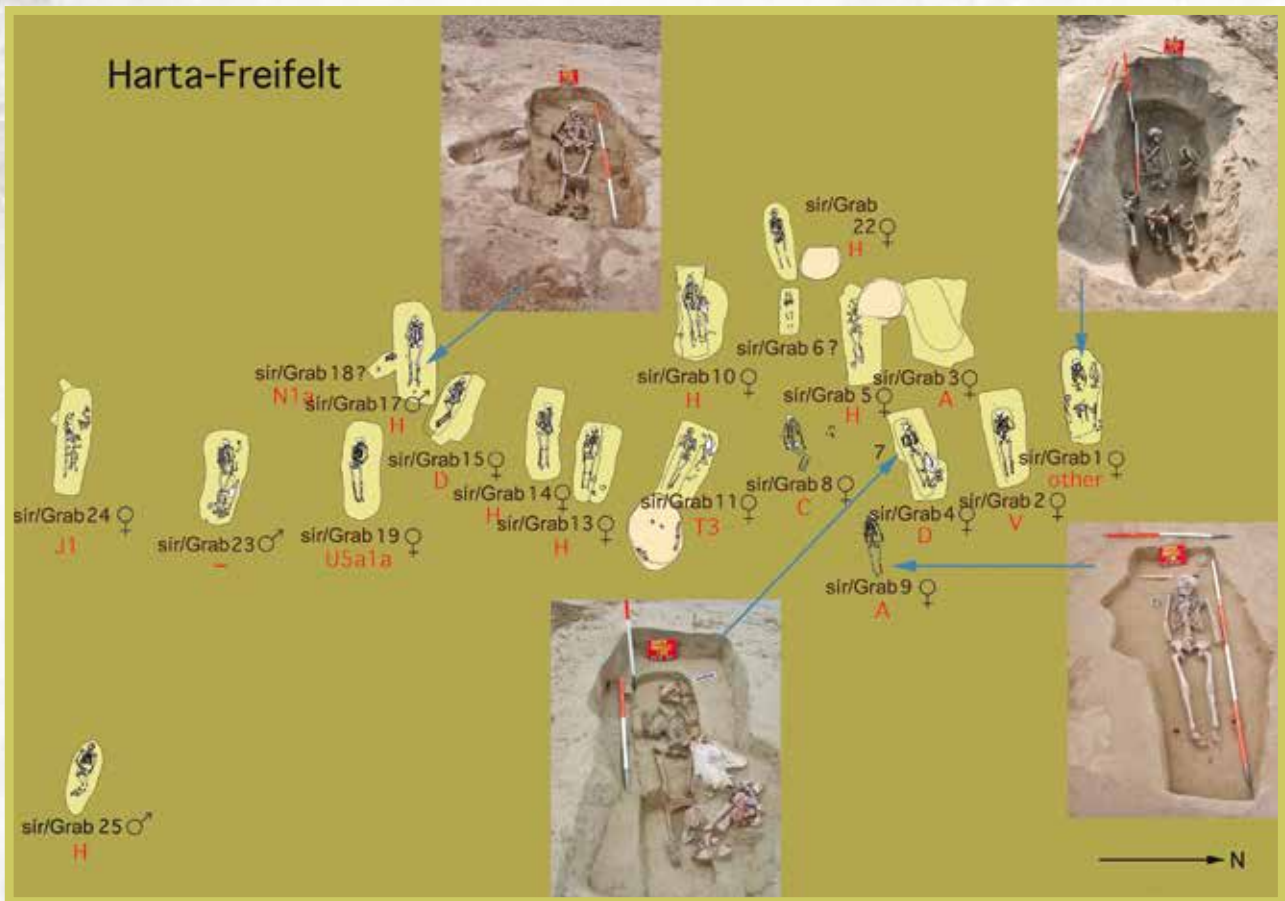
A népvándorlaskor első egységében a germánokat, a másodikban a keleti lovas népeket tárgyalják. Vida Tivadar és Rácz Zsófia a szerzői a bevezető tanulmánynak, melyben az eseménytörténetet és a legújabb régészeti eredményeket újfajta szemléletmóddal

Honfoglalás kori hajfonatkorongok és hajszalagveretek (Karas-Eperjesszög, II/47. sír)

igyekeznek bemutatni. Különösen izgalmas az a kísérő esettanulmány, mely a szóládi langobard temető kapcsán született, s amelynek szerzője Uta von Freeden és Daniel Winger, akik társkutatói voltak Vida Tivadarnak a feltárás, illetve az értékelés során. A kiválasztott emblematikus tárgy nem is lehetne kifejezőbb, mint a gepida terület legelőkelőbb síregyütteséből származó kőbetétes ötvösmunka.

A népvándorlás korának Kárpát-medencei történetét a keleti, steppei eredetű népek – hunok, avarak és magyarok – jelentősen meghatározták. A korszak kutatásának rövid, kitűnően súlyozott történetét Heinrich-Tamáska Orsolya írása foglalja össze, és ismerteti a három időszak anyagi kultúrájának a keleti leletanyaggal való kapcsolatát is. A hun időszakból

Harta-Freifelt honfoglalás kori temető térképe

egy temetkezési szokást, a koponyatorzítást és a diadémok divatját, valamint a nagyméretű rézstóket emeli ki. Hasonlóan járt el a 6–9. századot, azaz az avar időszakot bemutató fejezetben is, ahol az áldozati leletekről, egy sajátos sírformáról, a fülkesírről és a férfiak méltóságjelvényei közül az álcsatos veretekkel díszített övekről esik szó. A medencét megszálló magyarság kapcsán részletesebben ír a részleges lovastemetkezésről, az egyik legfontosabb méltóságjelvényről, a fém tarsolylemezről, valamint a mindhárom csoport harcmodorát meghatározó úgynevezett reflexíjról is.

Tanulmányát a Langó Péter, Kustár Rozália és Csősz Aranka által jegyzet korai, 10. századi kis sírszámú hartai temető komplex értékelése követi, melyben a hangsúly az archeogenetika eredményeinek bemutatásán és értékelésén van. A szerzők arra a következtetésre jutottak, hogy a Duna-parti Harta határában feltárt temetőben eltemet-

tek anyai ágon nem voltak egymás rokonai, azaz ez a temető nem egy család, hanem egy nagyobb közösség rövid ideig használt temetkezési helye volt.

Összegzésül megállapíthatjuk, hogy a szerkesztők a bevezetőben megfogalmazottaknak tökéletesen eleget tettek, és megvalósították azt a tervüket, hogy egy gazdagon illusztrált, olvasmányos kötetet tegyenek az olvasók elé. A kétnyelvű formával széles olvasóközönséget tudtak megszerezni Európában. Sajnálatos módon a könyv magyarországi forgalmazása a megjelenés óta eltelt két évet követően sem megoldott. A kiadó tájékoztatása szerint a kötetek többsége Németországban gyorsan elfogyott. A hazai szakemberek és az érdeklődő laikusok, akik számára a német szaknyelv elsajátítása szempontjából is különösen hasznos a kötet, csupán az interneten megrendelve tudnak hozzájutni. De megerősíthetem: a kötet megéri ezt a kis fáradságot.

